

RODINNÁ POLITIKA PRE SLOVENSKO

+1BABY

Publikácia Rodinná politika pre Slovensko je pracovným dokumentom hnutia Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OĽANO) vydaným k odbornej konferencii v NR SR dňa 15. mája 2018.

Garant: Anna Verešová, poslankyňa NR SR

Odborný garant: Peter Kremský, analytik OĽANO

Vydal: OĽANO

Všetky práva vyhradené. Použitie akejkoľvek súčasti dokumentu je možné iba s uvedením zdroja.

OBSAH

3 CIELE 3X3 PRORODINNÉ OPATRENIA	4
SLOVENSKO STARNE	5
RODINNÁ POLITIKA NA SLOVENSKU	6
VÝCHODISKÁ	7
VIAC DETÍ, MENEJ PEŇAZÍ?	9
1. OPATRENIE: ROZŠÍRIŤ DAŇOVÉ A FINANČNÉ ZVÝHOD- NENIA PRE RODINY S DEŤMI	12
2.OPATRENIE: PODPORA PRI ZAKLADANÍ DOMOVA	23
3.OPATRENIE: ROZVOJ SLUŽIEB POMOCI RODINÁM	28
PRÍLOHA	31

SLOVENSKO JE KRAJINA PRIATEĽSKÁ RODINÁM A DEŤOM.
KAŽDEJ RODINE, AJ TEJ NEÚPLNEJ, VENUJEME POZORNOSŤ
A PODPORU, KTORÚ POTREBUJE

3 CIELE

**VYTVORIŤ PRORODINNÉ PROSTREDIE
RIEŠIŤ NEPRIAZNIVÝ DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ
POSILNIŤ VNÚTORNÚ STABILITU RODÍN A MEDZIGENERAČNÚ SOLIDARITU**

3x3 PRORODINNÉ OPATRENIA

1. ROZŠÍRIŤ DAŇOVÉ A FINANČNÉ ZVÝHODNENIA PRE RODINY S DEŤMI

- Progresívny daňový bonus
- Vyššie príjmy rodiny počas materskej a rodičovskej dovolenky
- Zaviesť rodinné zdaňovanie

2. PODPORA PRI ZAKLADANÍ DOMOVA

- Rozvoj nájomného bývania
- Prerušenie splátok úverov na bývanie bez postihu
- Zaviesť odpočítateľnú položku za úroky z pôžičiek na bývanie alebo nájmu

3. ROZVOJ SLUŽIEB NA POMOC RODINÁM

- Rozšíriť služby pre seniorov a zdravotne ťažko postihnutých členov rodín
- Podporiť nové služby pre deti a mladých dospelých
- Posilniť rodinné vzťahy a podporiť zosúladenie rodiny a práce

Každé z týchto opatrení si vyžaduje vypracovanie konceptu s analýzou, prepočtami a dopadmi na štátny rozpočet, ale najmä zmenu paradigmy, uhla pohľadu a inovatívny prístup. Nutná je medzirezortná koordinácia a komunikácia. Zavádzanie opatrení bude rozdelené na etapy, ktoré presahujú jedno volebné obdobie.

SLOVENSKO STARNE

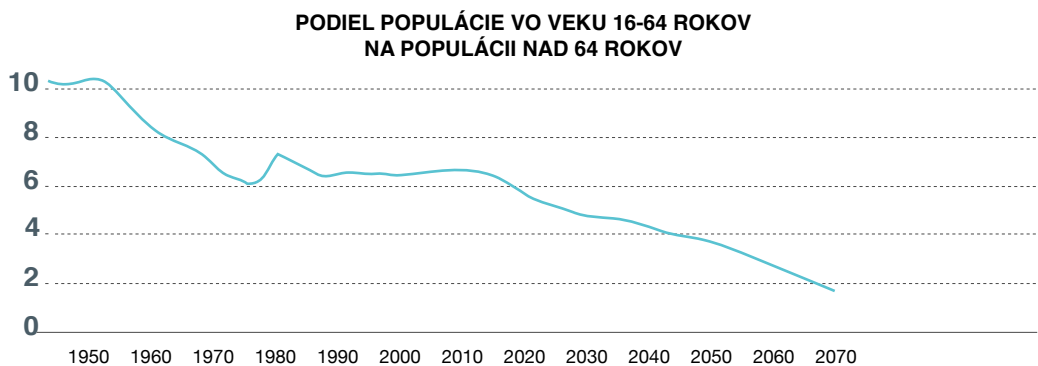
Jednou z najväčších hrozieb budúcnosti Európy a špeciálne Slovenska, je hrozivá demografická krivka, ktorá prináša rýchle starnutie obyvateľstva. Ešte v 70. rokoch sa rodilo okolo 100-tisíc detí ročne, ešte okolo roku 1990 zhruba 80-tisíc, za posledných 20 rokov to bolo už len medzi 50- a 60-tisíc ročne.

Na prudké demografické zmeny a ich dopad na verejné financie už dlhšie upozorňuje Rada pre rozpočtovú zodpovednosť (ďalej RRZ). Podľa nej sa priemerný vek obyvateľov počas najbližších 50 rokov Slovenska zvýši zo 40 na 49 rokov.

Namiesto terajších 5 osôb v produktívnom veku bude vtedy na jedného seniora pripadať iba 1,6 obyvateľa. To výrazne zmení ráz spoločnosti, jej hodnoty a potreby. Tento vývoj je podľa RRZ prakticky nezvratný, jeho vplyv možno iba spomaliť okamžitými účinnými nástrojmi. (obr 1 - graf RRZ)

(obr 1 - graf RRZ)

(obr 2)

RODINA LEN AKO SOCIÁLNY PRÍPAD

Súčasná vláda sa k rodinnej politike nehlási, aj programové vyhlásenie sa rodiny dotýka iba v rámci sociálnej politiky. Rodinná politika však nie je sociálna politika. Zameriava sa na rodinu ako celok, a to nielen v čase jej ohrozenia.

V čase, keď Slovenská republika má jeden z najnižších populačných rastov v Európe a najrýchlejšie starnutie obyvateľstva, **má však vláda povinnosť vytvoriť také nástroje**, ktoré mladým ľuďom uľahčia rozhodovanie o založení rodiny.

Cieľom rodinnej politiky má byť vytvárať podmienky a poskytovať prostriedky na vytvorenie rodiny, jej rast a zdravé fungovanie. Štát má pomáhať odstraňovať prekážky, ktoré sťažujú rodičom sklbiť svoje záujmy, dary a schopnosti s povinnosťami v rodine.

Je najvyšší čas systémovo zlepšiť podporu rodín a povzbudením k zvýšeniu pôrodnosti zastaviť zhoršovanie demografie. Hnutie OĽANO počas tohto volebného obdobia podalo v parlamente približne 30 návrhov noviel zákonov v prospech rodiny. Rozhodlo sa pripraviť koncepciu prorodinných opatrení, ktoré rodiny povzbudia a odstránia bariéry, ktoré im bránia rásť. Naše úsilie pochádza z presvedčenia, že rodinná politika je v záujme Slovenska, je to politika zameraná na jeho budúcnosť.

Na Slovensku sú vyše 2 milióny domácností. Z toho je približne 1,4 milióna rodín, ďalších zhruba 600-tisíc ľudí žije v jednočlennej domácnosti. Spomedzi rodín je viac ako milión úplných, približne polovica z nich má nezaopatrené deti, ďalších 577-tisíc rodín ich nemá. Z vyše 330-tisíc neúplných rodín s jedným rodičom má nezaopatrené deti zhruba polovica, druhá nie.

V štatistikách sa prejavuje trend posunu od úplných rodín s deťmi k bezdetným alebo rodinám s odrastenými deťmi. Prudko sa zvyšuje počet neúplných rodín. Za 20 rokov tak ubudlo takmer 260-tisíc úplných rodín s deťmi, zato počet domácností jednotlivcov sa zvýšil o 200-tisíc a neúplných rodín o viac ako 140-tisíc. (tab. 1)

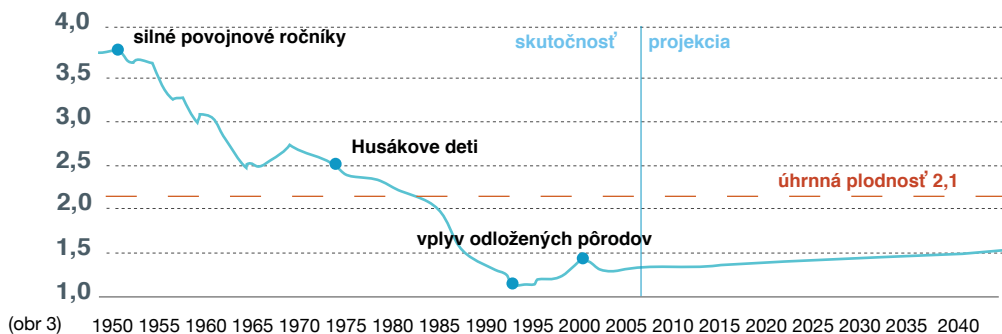
POČET A ŠTRUKTÚRA CENZOVÝCH DOMÁCNOSTÍ 1991, 2001, 2011

TYP DOMÁCNOSTI	POČET DOMÁCNOSTI (v tis.)			POČET DOMÁCNOSTI (v %)			ZMENA 2011-1991	
	1991	2001	2011	1991	2001	2011	abs.	%
spolu	1831,2	2071,7	2061,9	100,0	100,0	100,0	230,7	12,6
úplné rodinné	1234,5	1168,0	1079,9	67,4	56,4	52,4	-154,6	-12,5
bez závislých detí	471,8	523,9	576,8	25,8	25,3	28,0	105,0	22,3
so závislými deťmi	762,7	644,1	503,0	41,6	31,1	24,4	-259,6	-34,0
neúplné rodinné	189,9	246,4	331,5	10,4	11,9	16,1	141,6	74,5
bez závislých detí	91,8	108,0	163,7	5,0	5,2	7,9	71,9	78,3
so závislými deťmi	98,1	138,3	167,8	5,4	6,7	8,1	69,7	71,0
Domácnosti jednotlivcov	398,0	622,0	607,8	21,7	30,0	29,5	209,8	52,7
Viacčlenné nerodinné	8,8	35,3	42,7	0,5	1,7	2,1	33,9	385,9

(tab. 1)

Úhrnná plodnosť sa za 20 rokov znížila z približne 2 detí na ženu na 1,45 v roku 2011. Do roku 2020 sa v nízkom variante očakáva rast na 1,47 a do roku 2060 na 1,52 dieťaťa na ženu. Tento scenár sa naplní, ak sa nepodarí zlepšiť pozíciu rodín s deťmi v spoločnosti. (obr 2)

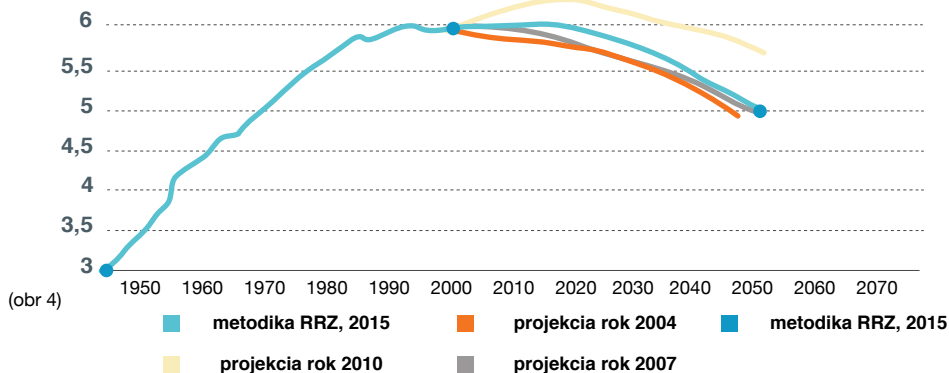
PLODNOSŤ

Vo vysokom variante by sa plodnosť mohla do roku 2020 zvýšiť na 1,55 dieťaťa na ženu a do roku 2060 až na 1,9 dieťaťa na ženu. Tým by sa Slovensko dostalo do kategórie európskych krajín, ktoré majú v súčasnosti najvyššiu plodnosť (napr. Švédsko, Francúzsko).

Tento scenár by však mohlo Slovensko dosiahnuť v prípade nastolenia priaznivých podmienok pre rodiny s deťmi.

CELKOVÁ POPULÁCIA

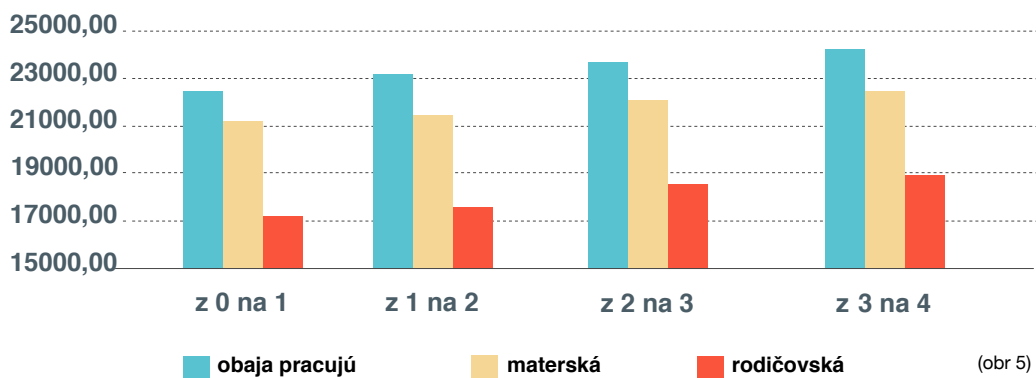

Výskumy síce nepotvrdzujú, že zlepšenie finančných podmienok priamo úmerne prináša zvýšenie pôrodnosti. Nesporne však pomáha odstraňovať finančné bariéry k rodičovstvu a rozšíreniu rodiny. Je preto nevyhnutné strategicky sa zamerať na rodinu a zlepšovať podmienky, v ktorých funguje. Štát v žiadnom prípade nemôže rezignovať na zlepšenie demografického vývoja, aj keď úspech nie je dopredu zaručený. (obr 4 - graf: RRZ)

VIAC DETÍ, MENEJ PEŇAZÍ?

Podľa údajov OECD z prieskumov Eurobarometer z roku 2006 je zrejmé, že **ľudia po celej Európe by chceli mať viac detí**. Iné prieskumy hovoria, že ľudia majú reálne priemerne o jedno dieťa menej, ako by si želali mať. Dôvodom je často finančná a bytová situácia rodiny. Podobne je to aj na Slovensku.

RODINA S VYŠŠÍM PRÍJMOM- ZMENA ČISTÉHO PRÍJMU
RODINY PO NARODENÍ ĎALŠIEHO DIEŤAŤA

(obr. 5)

Rodina pri príchode nového dieťaťa stratí príjmy vo výške stoviek až tisícok eur ročne (obr. 5), pričom výdavky na bývanie, dopravu, energie, stravu či oblečenie sa citelne zvýšia. Podľa prieskumov a odhadov sa priemerné náklady na jedno dieťa na Slovensku pohybujú od 150 do 350 eur mesačne.

V prípade najnižšieho odhadu by to bolo 1800 eur ročne. Takýto nárast výdavkov výrazne ovplyvní životnú úroveň rodiny, možnosti bývania, stravovania, či voľného času. Na druhej strane čisté príjmy rodiny sa ešte znížia. (obr. 4 – graf OLANO)

V minulosti boli deti určitou formou investície do ekonomickej budúcnosti rodiny. Od určitého veku ich už rodičia zapájali do prác na poli, v dielni, či starostlivosti o mladších súrodencov. To už v súčasnosti neplatí, starať sa o deti je skôr finančne nákladné bez predpokladu návratnosti pre rodičov. Priviesť na svet a vychovať dieťa si okrem veľkej motivácie vyžaduje aj určitú obeť – vzdať sa pohodlia, životnej úrovne, sebarealizácie alebo kvality života.

Štát by to mal preto zohľadniť a ponúknuť rodičom benefity, ktoré ich obeť síce nikdy nesplatia, ale povzbudia ich k nej. Samozrejme, že nikto sa nerozhodne pre ďalšie dieťa iba kvôli daňovým úľavám a výhodnejšej hypotéke, mnohým nádejným rodičom to však môže pomôcť **zbaviť sa obáv z nového člena v rodine.**

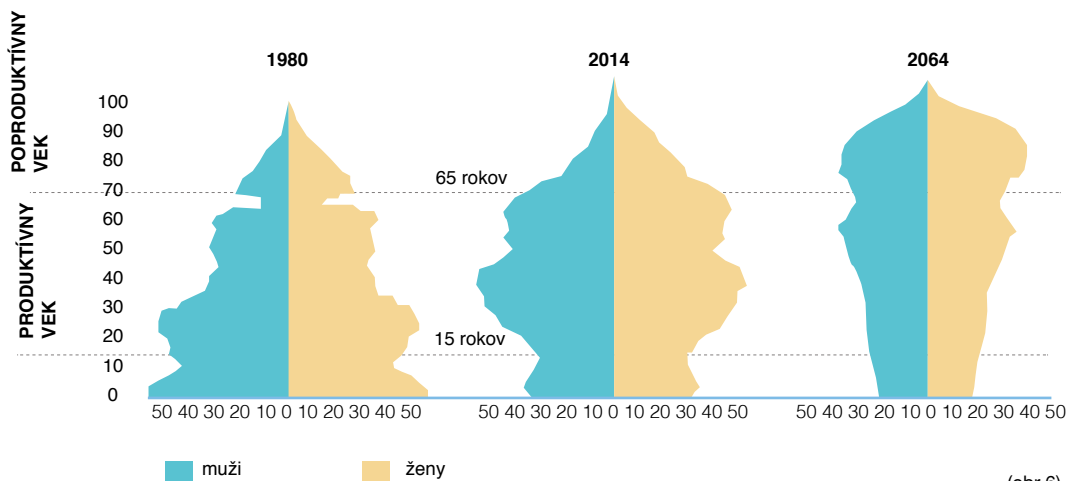
Premyslenou kombináciou rôznych nástrojov treba **vytvárať spoločenskú klímu priaznivo naklonenú zakladaniu rodín a rodeniu detí. Slovensko sa musí stať krajinou priateľskou k rodinám a deťom, krajinou kde sa im žije dobre**, čo je nevyhnutný predpoklad pre dlhodobejšie a zásadnejšie zvýšenie pôrodnosti.

Ak by si iba desatina zo zhruba 500 tisíc úplných rodín s deťmi na Slovensku splnila svoj sen o ďalšom dieťati, v krajine by postupne pribudlo 50-tisíc detí, čo by výrazne zvýšilo pôrodnosť a prekreslilo demografické krivky. (obr.6)

Ak by tieto opatrenia priniesli viac odvahy prijať dieťa aj rodičom, pre ktorých je jeho príchod nečakaný a prekvapivý, mohli by na Slovensku nepriamo aj pomôcť znížiť počet interrupcií, ktorých dôvodom sú obavy z ekonomického vývoja.

Najvyššiu pôrodnosť v Európe dosahujú štáty ako Francúzsko, Veľká Británia, či Írsko, ale aj škandinávské krajiny. Naopak, v štátoch strednej a východnej Európy je miera pôrodnosti najnižšia.

Medzi výdavkami na rodinnú politiku a pôrodnosťou existuje súvis, aj keď ju nezaručujú. Dôležité však nie je len to, **koľko peňazí štáty míňajú, ale aj ako a na čo ich míňajú.**

(obr 6)

Model rodinnej politiky na Slovensku si vyžaduje radikálnu prestavbu.

Potrebuje premyslené investície do rodiny. Je najvyšší čas, aby podpora rodín prestala byť vnímaná ako nákladná záťaž pre rozpočet. Je najvyšší čas začať vnímať rodinnú politiku ako oblasť investícií, ktoré majú pre štát strategický význam. Štát by mal vytvárať prorodinné prostredie spravodlivejším daňovým systémom, ktorý sa bude pozeráť na rodinu ako daňovú entitu a podľa počtu vyživovaných detí ju zvyhodňovať oproti bezdetným domácnostiam a osamelo žijúcim občanom.

1. OPATRENIE

ROZŠÍRIŤ DAŇOVÉ A FINANČNÉ ZVÝHODNENIA PRE RODINY S DEŤMI

NÁSTROJE

1. PROGRESÍVNY DAŇOVÝ BONUS
2. VYŠŠIE PRÍJMY RODINY POČAS MATERSKEJ A RODIČOVSKÉJ DOVOLENKY
3. ZAVIESŤ RODINNÉ ZDAŇOVANIE

TERAJŠIA FINANČNÁ PODPORA RODÍN S DEŤMI

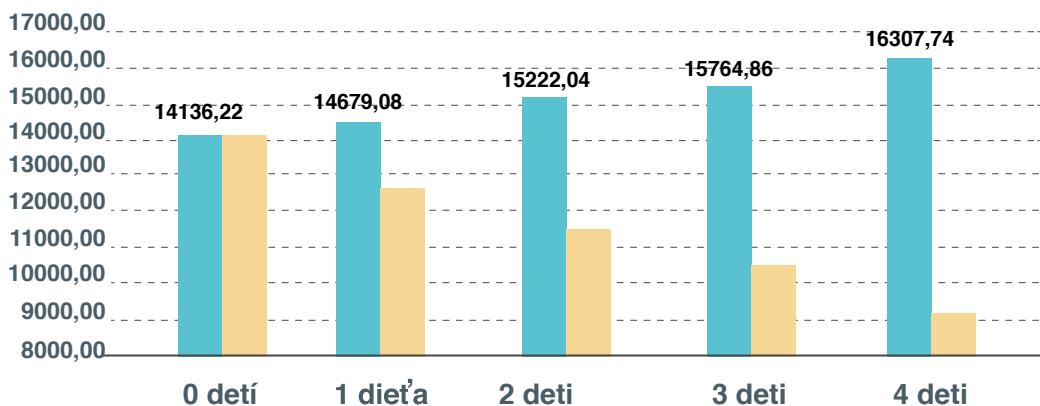
- **PRÍDAVKY NA DETI**
23,68 € na dieťa mesačne, teda 284 € ročne (sociálna dávka)
- **DAŇOVÝ BONUS NA DIEŤA**
(úľava na dani z príjmu) - 21,56 € mesačne, 258,70 € ročne (pracujúci rodičia)

Na jedno dieťa teda štát celkovo ročne prispieva necelých 550 €. Priemerné výdavky na jedno dieťa v rodine sa odhadujú na minimálne 1800 € ročne, **rodina teda vlastne s každým dieťaťom stráca zhruba 1250 €**. Prijať do rodiny ďalšie dieťa si teda žiada nielen lásku a odvahu, ale aj finančné zabezpečenie. Ak mnohé rodiny už pri jednom alebo dvoch deťoch vyžijú s napätým rozpočtom, ťažko si vedia predstaviť, že by im pribudol ďalší člen. Okrem zvýšených nákladov prináša totiž ďalšie dieťa v rodine aj nižšie príjmy, keďže matka na čas prestane pracovať. Materské pritom jej príjem celkom nenahradí a vypláca sa len zhruba osem mesiacov, potom ho nahradí rodičovský príspevok vo výške necelých 215 € mesačne.

MEDIÁNOVÁ (PRIEMERNÁ) RODINA

Mediánová rodina na Slovensku (2 pracujúci rodičia – hrubý príjem 1500 € mesačne) má čistý príjem 14 136 € ročne (ak nemajú deti). S každým ďalším dieťaťom čistý príjem rodiny vďaka prídavkom na deti a daňovým bonusom narastie o približne 550 eur ročne.

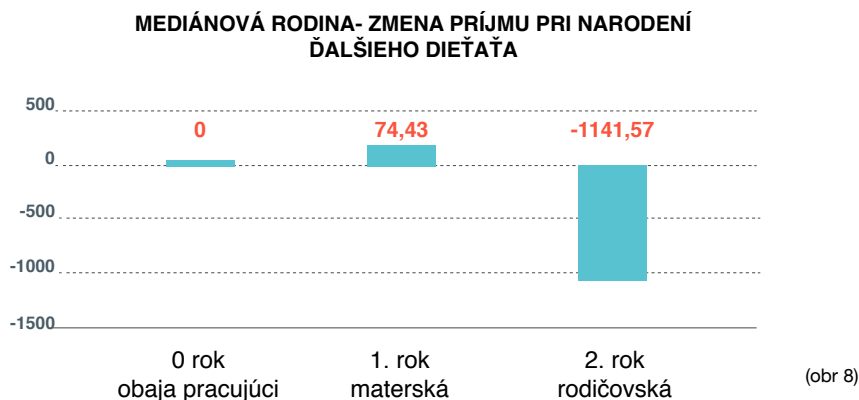
MEDIÁNOVÁ RODINA- VÝVOJ PRI RASTE POČTU DETÍ

(obr 7)

Výdavky však rastú o zhruba 1800 eur na dieťa ročne, s každým dieťaťom teda rodina stráca časť svojho pohodlia, kvality života a finančného bezpečia. Ak by sme od čistého príjmu rodiny odpočítali náklady na každé dieťa, (žltý stĺpec v nasledujúcom grafe -obr. 7) vidíme, že jej príjmy sa zvyšujú podstatne pomalšie ako výdavky a v skutočnosti je na tom s každým dieťaťom vlastne finančne horšie ako predtým. Mnohým hrozí pád do chudoby.

Ešte zaujímavejší je prepočet, ako sa príjmy rodiny vyvíjajú po narodení ďalšieho dieťaťa. (obr. 8) V prvom roku príjem neklesne, dokonca sa zvýši o pár desiatok eur ročne, keď priaznivo prispieva vyšší daňový bonus a nižšie dane, príjem matky vynahradí materské. V druhom roku, keď už matka poberá iba rodičovský príspevok, sa však príjmy rodiny prudko znížia o vyše 1100 eur ročne oproti obdobiu, keď zarábali obaja rodičia.

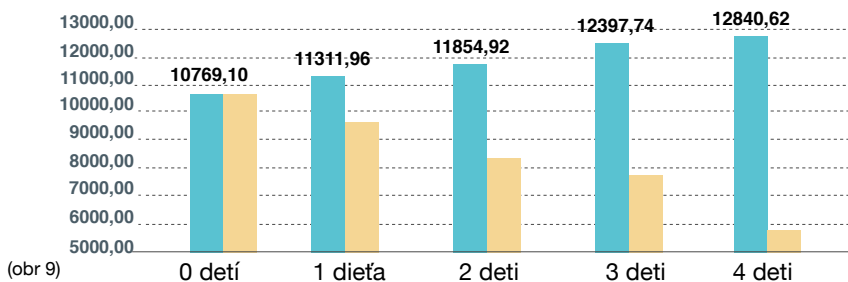

V prípade mediánovej rodiny je to takmer desatina ročného príjmu. Netreba ani zdôrazňovať, že je to výrazný zásah do rozpočtu rodiny, ktorá musí pozorne sledovať svoje výdavky a obmedzovať ich na potrebné veci.

RODINA S NIŽŠÍMI PRÍJMIAMI

Tento vývoj je ešte výraznejší v prípade rodiny s nižším - hrubým mesačným príjmom 1100 €. Takáto rodina bez detí má čistý ročný príjem 10 769 €. Vďaka daňovým bonusom a prídavkom na deti jej potom s každým dieťaťom ostáva o necelých 550 € viac. Ak však započítame náklady na deti, rodine ostane podstatne menej. Pri štyroch deťoch má na život v čistom ani nie 500 eur mesačne.

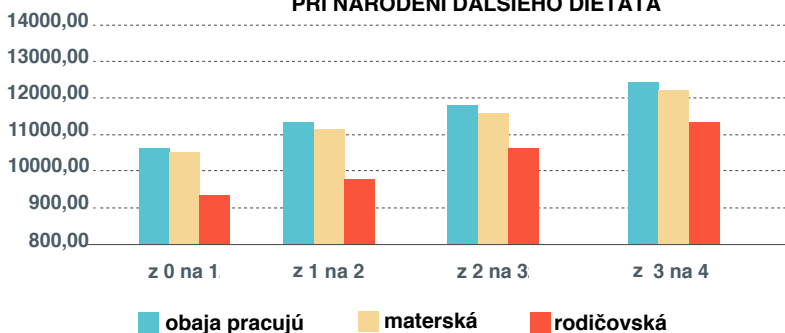
RODINA S NIŽŠÍMI PRÍJMIAMI- ČISTÝ PRÍJEM PRI RASTE POČTU DEŤÍ

(obr 9)

Negatívnejšie sa ukážu zmeny príjmov rodiny, ak obaja rodičia pracujú a narodí sa im ďalšie dieťa. Pri rodine s nižšími príjmami sa čistý príjem zníži dokonca už v prvom roku o takmer 200 €, v druhom stratí dokonca vyše 1400 € oproti roku, keď obaja rodičia pracovali. (obr. 9)

NÍZKOPRÍJMOVÁ RODINA- ZMENA ČISTÉHO PRÍJMU RODINY PRI NARODENÍ ĎALŠIEHO DIEŤAĎA

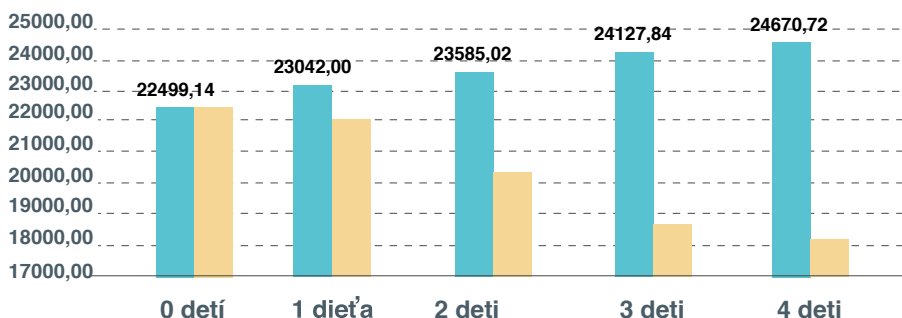
(obr 10)

Dôvodom je najmä nízka úroveň rodičovského príspevku oproti pôvodnému príjmu matky a nízky daňový bonus na deti. Keďže otec má nízky príjem a tým aj nízke dane, uplatnenie nezdaniteľnej časti na manželku mu príliš neznižuje dane, jeho čistý príjem sa preto zvýši iba málo. (obr. 10)

RODINA S VYŠŠÍMI PRÍJMIAMI

Najväčšie rozdiely nastanú prirodzene pri príchode dieťaťa v príjmoch modelovej rodiny, ktorá zarába nadpriemerne. Tá má mesačne 2500 eur v hrubom a bez detí takmer 22 500 € v čistom za rok. Príjem sa potom zvyšuje o zhruba 500 € na dieťa, po zarátaní výdavkov však ide prudko dolu (ako vidieť na obr. 11 v žltom stĺpci).

RODINA S VYŠŠÍM PRÍJMOM- VÝVOJ PRI RASTE POČTU DETÍ

(obr 11)

Keď sa pracujúcim rodičom narodí ďalšie dieťa, táto rodina príde už v prvom roku o vyše 1100 €, v druhom roku je to dokonca až 5300 € do mínusu v čistých príjmoch (obr. 12). Dôvodom je veľký rozdiel medzi pôvodnou mzdou matky a výškou materského, ale najmä rodičovského príspevku.

VYSOKOPRÍJMOVÁ RODINA- ZMENA PRÍJMU PRI NARODENÍ ĎALŠIEHO DIEŤAŤA

(obr 12)

ROZŠÍRENIE DAŇOVÝCH A FINANČNÝCH ZVÝHODNENÍ PRE RODINY S DEĎMI

NÁSTROJE

- 1. PROGRESÍVNY DAŇOVÝ BONUS** – 2x vyšší na 2. dieťa, 3x vyšší na 3. a ďalšie dieťa
- 2. ZVÝŠIŤ RODIČOVSKÝ PRÍSPEVOK NA POLOVICU PRIEMERNÉHO MATERSKÉHO** – (teraz by bolo 313 € mesačne) s výnimkou matiek, ktoré predtým nepracovali ani neboli poistené, oslobodiť prácu žien na materskej a rodičovskej od daní a odvodov do 200 € mesačne (podobne ako študenti a dôchodcovia)
- 3. ZAVEDENIE RODINNÉHO ZDAŇOVANIA** – uplatnenie nezdaniteľnej časti základu dane nielen na nepracujúcu manželku, ale aj na deti

Tieto opatrenia chceme doplniť pronatalitnými úpravami legislatívy (predĺženie ochrannej lehoty pri otehotnení po strate zamestnania na 6 mesiacov, dobrovoľné poistenie študentiek pre prípad narodenia dieťaťa a podobne).

Zlepšenie finančnej situácie rodín s deťmi je pre Slovensko kľúčová úloha. Je preto dôležité posilniť nástroje, ktoré podporujú pracujúcich ľudí, ktorí už majú jedno alebo viac detí a uvažujú o ďalšom. Dôraz treba položiť na podporu rodín s nižšími príjmami, ktoré by zlepšenie finančnej situácie mali pocítiť najviac.

Prvým takýmto nástrojom je daňový bonus na deti. V súčasnosti ho štát poskytuje na všetky deti v rovnakej sume 21,56 € mesačne, čo je 258,70 € ročne. Výška bonusu sa mení iba nepatrne o niekoľko centov ročne, pretože je naviazaná na sumu životného minima.

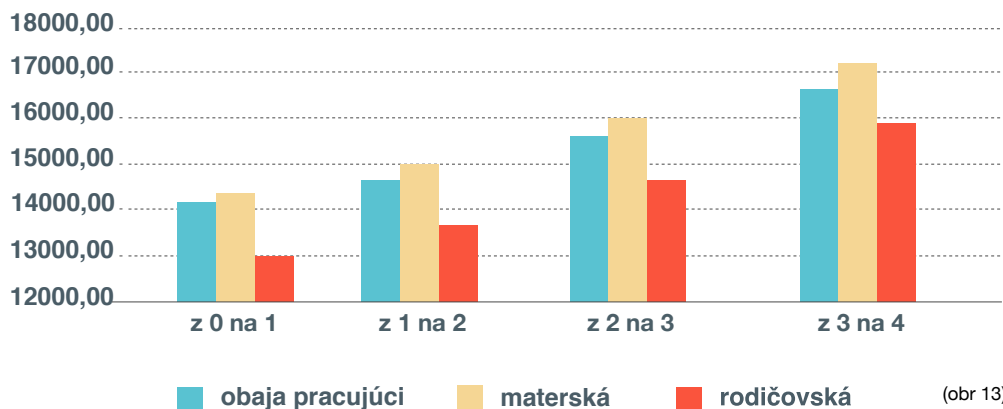
Navrhujeme zvýšiť daňový bonus na druhé dieťa v rodine na dvojnásobok, na tretie a každé ďalšie dieťa potom na trojnásobok.

Takýto bonus zvýhodní rodiny s väčším počtom detí a nižšími príjmami, pretože výraznejšie zvýši ich čisté príjmy.

Okrem toho zmierni pokles príjmov rodiny, ktorá sa rozhodne mať ďalšie dieťa, v niektorých prípadoch sa jej príjmy môžu dokonca zvýšiť. Cieľom je podporiť rodiny, kde aspoň jeden rodič pracuje a odstrániť obavy z toho, že im pribudne ďalšie dieťa. Podobné riešenie – progresívny daňový bonus zvolili z dôvodu zlej demografickej situácie aj v susedných krajinách V4.

Progresívny daňový bonus sa na príjmoch mediánovej slovenskej rodiny prejaví rôzne. Pri bezdetnej a jednodetnej rodine sa nič nemení, dvojdetná rodina však bude mať v peňaženke ročne navyše o 250 €, trojdetnej pribudne vyše 500 eur oproti súčasnosti. (obr. 13-graf OLANO).

MEDIÁNOVÁ RODINA S PROGRESÍVNYM BONUSOM

(obr 13)

Ak do rodiny pribudne ďalšie dieťa, pri druhom sa ešte daňový bonus príliš neprejaví. Ak sa však bežná slovenská rodina rozhodne mať popri dvoch ešte tretie dieťa, pribudne jej do rozpočtu v prvom roku takmer 600 eur, v druhom roku jej potom takmer rovnaká čiastka odbudne. Po dvoch rokoch od narodenia dieťaťa tak bude táto udalosť prakticky príjmovovo neutrálna a rodina môže uvažovať o tom, či, kedy a nakoľko začne matka opäť pracovať (Obr. 14 – graf OLANO).

MEDIÁNOVÁ RODINA PDB - ZMENA PRÍJMU PRI NARODENÍ 3. DIEŤAŤA

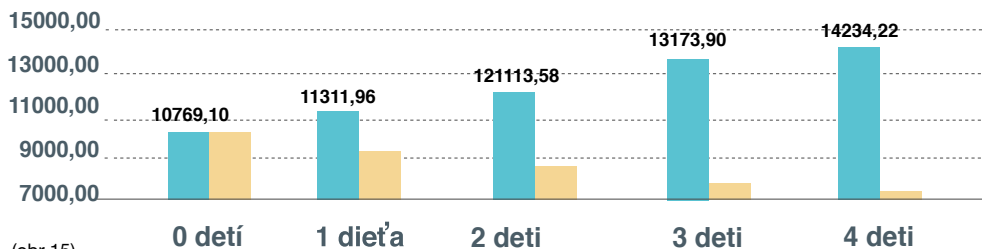
(obr 14)

Úlohou tejto reformy – zavedenia progresívneho daňového bonusu, je práve poskytnúť rodinám túto slobodu – aby sa mohli rozhodnúť, koľko detí chcú mať, ako dlho s nimi chce jeden z rodičov zostať doma a kedy chce opäť začať pracovať.

TISÍC EUR NAVYŠE

Rodine s nižšími príjmami prinesie progresívny daňový bonus tiež zhruba tisíc eur ročne od druhého dieťaťa, pričom pre takúto rodinu je to ešte citeľnejší prínos. Napriek tomu po započítaní nákladov na deti sa jej rozpočet výrazne zhoršuje, ako vidieť v žltom stĺpci (obr. 15).

RODINA S NIŽŠÍMI PRÍJMAMI - PROGRESÍVNY DAŇOVÝ BONUS

(obr 15)

Zaujímavý je vývoj, ak do rodiny pribudne ďalšie dieťa.

Vďaka progresívnemu bonusu sa jej príjmy znížia už len pri príchode prvého dieťaťa, od druhého prichádza rásť príjmov. Pri treťom dieťati je napríklad rodina s nízkymi príjmami o vyše 320 € ročne v pluse oproti stavu, keď obaja rodičia pracovali. (obr. 16)

RODINA S NIŽŠÍMI PRÍJMAMI - ZMENA PRÍJMU PRI NARODENÍ 3. DIEŤAŤA

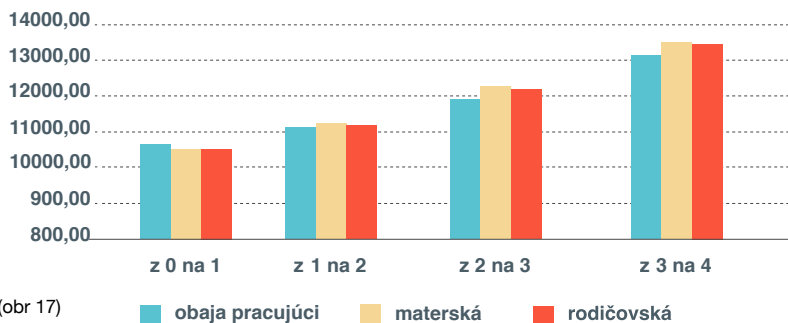
(obr 16)

Dokonca ani v druhom roku pri poberaní rodičovskej nie je pokles oproti pôvodnému príjmu taký výrazný – iba necelých 900 € ročne. Pri terajšom daňovom bonuse to bolo vyše 1400 €.

Túto situáciu by pri nízkopríjmových rodinách vyriešil druhý navrhovaný nástroj - zvýšenie rodičovského príspevku aspoň na úroveň polovice priemerného materského (v súčasnosti by to bolo zhruba 315 eur mesačne – o 100 viac ako teraz). Do rozpočtu takejto rodiny by tak ročne pribudlo ďalších 1200 €. (obr. 17)

Jej čistý príjem by potom vyzeral ako v tomto grafe – aj v druhom a treťom roku by bola na tom finančne zhruba rovnako, ako v prvom po narodení dieťaťa. Zvýšenie by sa viazalo na predchádzajúce zamestnanie alebo poistenie (ako materské), aby ho dlhodobo nezamestnaní nezneužívali na zvyšovanie sociálnych dávok cez rodenie detí.

RODINA S NIŽŠÍMI PRÍJMAMI, 1. a 2. NÁSTROJ - ZMENA ČISTÉHO PRÍJMU RODINY PRI NARODENÍ ĎALŠIEHO DIEŤAŤA

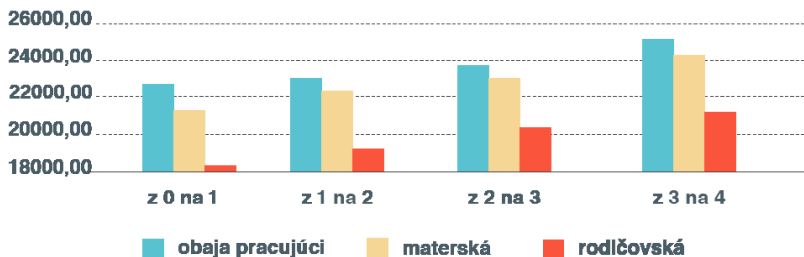

(obr. 17)

Pri rodine s vyšším príjmom sa progresívny daňový bonus prejaví tiež pozitívne, aj keď menej citel'ne.

Takáto rodina s hrubým ročným príjmom 30-tisíc € však nie je závislá na podpore štátu. Progresívny daňový bonus jej iba o niečo zmierni výpadok čistých príjmov (obr. 18). Rozdiel v zárobku matky a rodičovského príspevku je totiž príliš veľký.

RODINA S VYŠŠÍM PRÍJMOM - PROGRESÍVNY DAŇOVÝ BONUS

(obr 18)

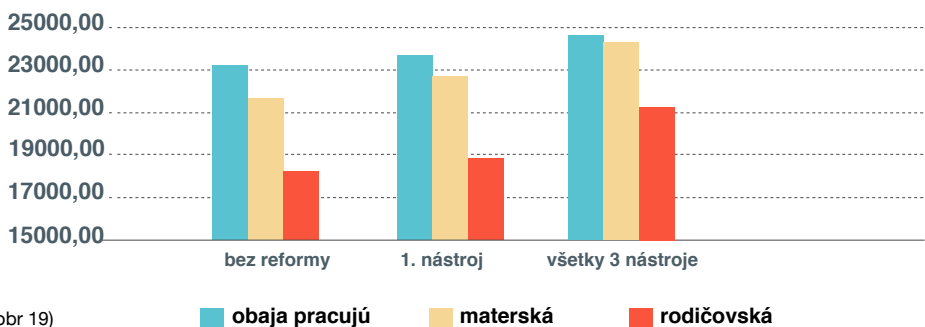
Pomocou pre vysokopríjmové rodiny nie je ani zvýšenie rodičovského príspevku, ale až tretí nástroj - **zavedenie rodinného zdaňovania**.

V takom prípade by si mohol manžel vo svojom daňovom priznaní uplatniť nezdaniteľnú časť nielen za nezarábajúcu manželku, ako je to teraz, ale aj za každé dieťa.

V prípade plného uplatnenia by sa tým výška jeho dane už pri dvoch deťoch dostala takmer na nulu, čo by rodine ušetrilo zhruba 1500 € ročne (obr. 19). Podľa možností štátnej pokladne možno tretí nástroj plánovať a krokovať – možno ho uplatniť vo výške 100 %, 50 %, či 20 % nezdaniteľnej časti na deti.

Po aplikácii všetkých troch nástrojov koncepcie bude mať takáto rodina v 2. roku po narodení tretieho dieťaťa príjmy už len o 3500 € nižšie ako v čase, keď obaja pracovali (dnes je to vyše 5000 €). To by mohlo povzbudiť k uvažovaniu o ďalšom dieťati aj rodiny s vyššími príjmami.

RODINA S VYŠŠÍM PRÍJMOM - ZMENA PRÍJMU PRI 3.DIEŤATI NÁSTROJ 1-3

(obr 19)

2. OPATRENIE

PODPORA PRI ZAKLADANÍ DOMOVA

Vážnou bariérou zakladania rodiny a narodenia detí je nevhodné bývanie. Podľa Inštitútu pre výskum sociálno-ekonomických rizík alternatív súvisí vývoj počtu sobášov so stabilitou v ekonomickej oblasti. Na Slovensku je nedostatok bývania dlhodobou záležitosťou, ktorá sa dotýka najmä veľkých miest, mladých ľudí a rodín. Je to zásadná brzda uzatvárania manželstiev a rodenia detí.

Podľa štatistík Eurostatu je dokonca Slovensko v podiele mladých zarábajúcich ľudí, ktorí stále bývajú u rodičov na druhom mieste v EÚ – až 57 % z nich nemá vlastné bývanie. Výsledkom toho je nepriaznivá miera preľudnenosti domácností, podľa Eurostatu až 40 % domácností na Slovensku trpí tým, že jej členovia nemajú dostatočný priestor na plnohodnotný život.

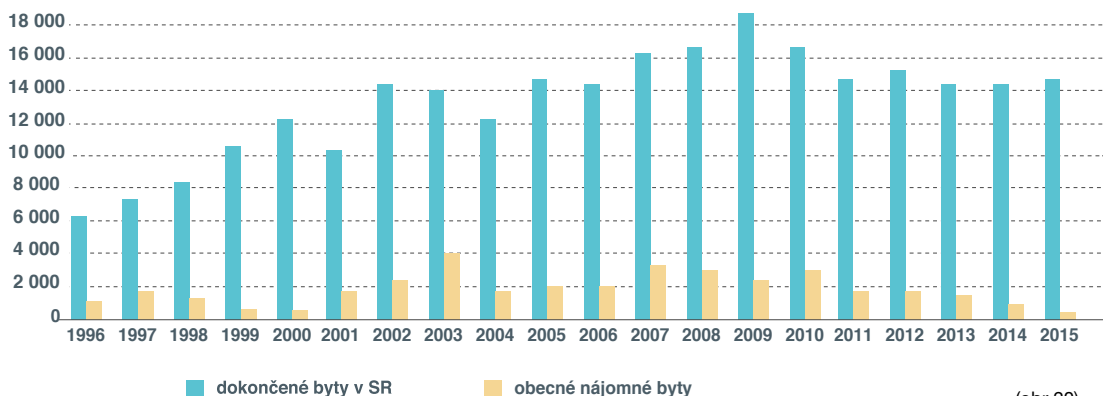
Ďalším dôvodom preľudnenosti domácností je nedostatočný počet bytov – iba 326 na tisíc obyvateľov, pričom priemer EÚ je 400 bytov (údaje z roku 2011). NBS konštatuje, že na Slovensku by sa muselo postaviť 400-tisíc bytov, ak by sme chceli dobehnúť priemer EÚ.

Nedostatok bytov a ich nedostatočná výstavba vyplýva aj zo zdĺhavých povolovacích konaní, korupcie pri vybavovaní, slabého rozvoja infraštruktúry v mestách a nedostatku lacných zdrojov pre developerov. Výsledkom je, že vo veľkých mestách sa byty predražujú a v malých sa takmer nestavajú.

NÁJOMNÉ BÝVANIE - ZRIEDKAVÝ ÚKAZ

V zahraničí sa problém nedostatku bytov zvyčajne rieši rozvojom nájomného bývania. Na Slovensku je tento typ bývania úplne okrajový, tvorí iba 6 percent bytov, z toho polovicu podporené z verejných zdrojov.

V posledných rokoch sa na Slovensku stavia takýchto bytov veľmi málo – zo zhruba 15- tisíc dokončených bytov ročne je iba zhruba desatina takých, ktoré dotáciou podporil Štátny fond rozvoja bývania (ŠFRB). (obr. 20 – graf ŠFRB)

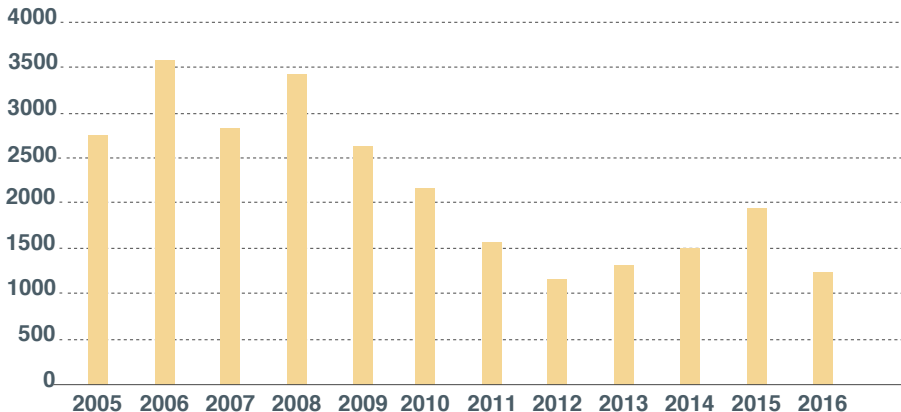

(obr 20)

Fond dáva oveľa viac peňazí do obnovy starých bytových domov ako do výstavby nových. V roku 2016 napríklad na to minul takmer 80% prostriedkov. Dôvodom je aj menej žiadostí zo strany obcí (obr. 21 – graf ŠFRB).

Podľa informácií z terénu sa proces podávania žiadostí a vybavovania úverov a dotácií v posledných rokoch extrémne skomplikoval a centralizoval na ministerstvo dopravy. Výsledkom je, že 30 až 40 % žiadostí sa v posledných rokoch zamietajú a nájomných bytov sa stavia čoraz menej.

Tieto deformácie systému podpory nájomných bytov teda treba napraviť a zmeniť systém na jasný, transparentný s objektívnym posudzovaním žiadostí a efektívnou podporou. Nejde však len o regulované obecné nájomné bývanie, ktoré sa využíva najmä na sociálne účely. Riešením pre nájomné bývanie je skôr odstrániť bariéry jeho trhového rozvoja, ako žiadať viac peňazí od štátu na dotácie.

(obr 21)

NAJVÄČŠÍMI BARIÉRAMI ROZVOJA TRHU NÁJOMNÉHO BÝVANIA SÚ

- **Extrémne dlhá odpisová lehota pre budovy – 40 rokov**
- **Výška dane z pridanej hodnoty na byty (20%), ktorá sa musí zaplatiť pri dokončení bytu, po jeho prenajatí sa však prenáša na nájomníka iba postupne v priebehu 10-15 rokov**
- **Legislatívna úprava, ktorá neumožňuje flexibilné riešenie problémov s neplatičmi ich vystahovaním**

Všetky tieto dôvody vedú k tomu, že bežné developerské spoločnosti nie sú príliš naklonené výstavbe nájomných bytov a je pre ne výhodnejšie byty po dokončení predať majiteľom do osobného vlastníctva.

ODDYCH OD HYPOTÉKY BEZ TRESTU

Nedostatok iných možností vedie najmä lepšie zarábajúcich obyvateľov väčších miest ku kúpe vlastného bývania, hoci aj za cenu celoživotného zadĺženia. Najmä mladé rodiny to však môže do viesť do neriešiteľnej situácie, že si nemôžu dovoliť mať dieťa. Rodina, ktorej sa narodí dieťa totiž podľa zákona môže požiadať o odklad splácania istiny úveru, úroky však musí splácať ďalej. Takýto režim navyše spôsobí zhoršenie ratingu dlžníka v banke.

Riešením by bolo, aby **rodina s dieťaťom do 3 rokov mohla požiadať o celkový odklad splácania istiny aj úrokov úveru**, pričom istinu by v čase odkladu mohla splácať mimoriadnymi výročnými splátkami. Napriek tomu, že banka v tomto čase nebude dostávať za svoj úver úroky, nepriamo sa jej to vráti v bezpečnosti úveru, pretože neohrozí rodinu v čase, keď je najzraniteľnejšia. **Významnou pomocou rodinám s deťmi by bola aj možnosť odpočítať si platby úrokov bývania z daňového základu podľa počtu detí v rodine.** Opatrenie bude spravodlivé k akejkoľvek forme investície do nehnuteľnosti, pretože podporí rodiny, ktoré si zoberú hypotéku, stavebný úver na rekonštrukciu staršej nehnuteľnosti alebo sa rozhodnú bývať v prenájme (kde možno vyčísliť výšku úrokov). Rodina sa tak bude môcť sama rozhodnúť, aká forma bývania je pre ňu najvhodnejšia. Výška sumy by mala byť 50 € mesačne na jedno dieťa, pri troch deťoch si teda rodičia znížia daňový základ o 150 € mesačne a 1800 € ročne (sumu by si mohli aj rozdeliť) a ročnú daňovú povinnosť celkovo o 360 €.

Zaujímavé to bude nielen pre priemerne a nadpriemerne zarábajúcich, ale aj pre nízkoprijemné rodiny. V súčasnosti napríklad takejto rodine s 3 deťmi vychádza daňový základ 3838 € ročne, čiže daň skoro 730 €. Pri plnom využití tejto odpočítateľnej položky by sa jej znížila približne na polovicu.

PODPORA PRI ZAKLADANÍ DOMOVA

NÁSTROJE

1. ROZVOJ NÁJOMNÉHO BÝVANIA CEZ

- Uvoľnenie odpisovej politiky
- Zmenu účtovných pravidiel pre DPH pri bytoch
- Zlepšenie úpravy a vymáhateľnosti nájomného vzťahu
- Reforma podpory zo ŠFRB pre nájomné byty- zjednodušenie, transparentnosť, zrealnenie výšky príjmu, nájomného a podobne

2. MOŽNOSŤ POŽIADAŤ O PRERUŠENIE SPLÁTKOK ISTINY

a/alebo úrokov hypotéky pre rodiny s deťmi do 3 rokov bez toho, aby takáto žiadosť ovplyvnila rating dlžníka. V priebehu tohto obdobia bude mať dlžník možnosť znížiť si istinu hypotéky mimoriadnymi výročnými splátkami.

3. MOŽNOSŤ VYUŽITIA ODPOČÍTATELNEJ POLOŽKY

z daňového základu do výšky zaplatených úrokov z hypotéky, stavebného úveru alebo nájomného bývania v závislosti od počtu detí v rodine.

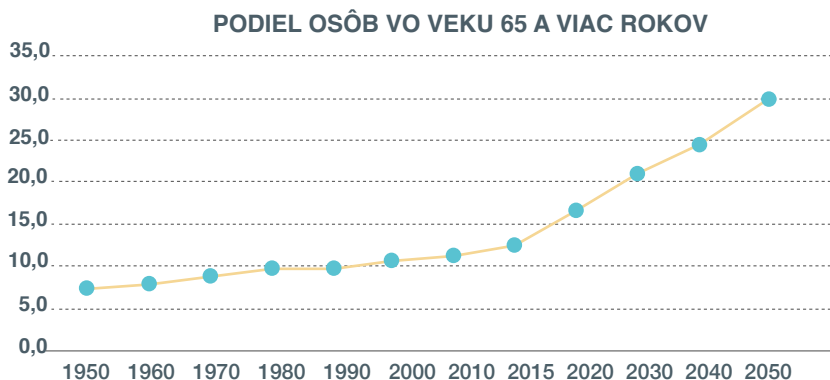
Okrem toho je nevyhnutné oživiť trh s bývaním odstránením bariér výstavby bytových domov vo väčších mestách zjednodušením územného a stavebného konania, bojom s klientelizmom a korupciou, ako aj uvoľnením mestských a štátnych pozemkov na výstavbu tak, aby časť bytov v nových domoch získali mestá, prípadne štát a využívali ich ako nájomné byty.

3. OPATRENIE

ROZVOJ SLUŽIEB POMOCI RODINÁM

Rodina je základnou bunkou spoločnosti a preto je dôležité podporovať ju. Náklady na sanáciu rozpadnutej alebo narušenej rodiny sú oveľa vyššie, ako na prevenciu, podporu a pomoc pri ťažkých podmienkach, ktoré rodinu ohrozujú.

Môže to byť nielen finančná situácia, ale aj zhoršený zdravotný a psychický stav, postihnutia a poruchy členov rodiny, spolužitie generácií, vzťahové problémy medzi rodičmi, výchovné problémy alebo nečakané udalosti. Úlohou štátu je pomôcť ohrozeným rodinám zvládnuť takúto situáciu a predchádzať vnútornému a vonkajšiemu rozpadu rodiny. Rýchle starnutie obyvateľstva prinesie stále viac takýchto ohrození (obr. 22).

(obr. 22)

Vo vybraných rodinných politikách členských krajín EÚ je inšpiratívny princíp v podpore služieb pre členov rodín - **Nepodporujeme inštitúciu, podporujeme osobu, človeka**. Podpora má smerovať pre človeka, NIE pre inštitúciu. To znamená - PRE dieťa, PRE zdravotne znevýhodneného, PRE matku, PRE seniora a podobne.

Finančné prostriedky na službu majú byť pridelené občanovi. On/ona následne rozhodne, ktorú službu potrebuje. Krajina priateľská rodinám ponúka balík rôznorodých služieb, ktoré slúžia na posilnenie vnútornej stability rodín a medzigeneračnej solidarity.

ROZVOJ SLUŽIEB NA POMOC RODINÁM

Navrhované opatrenia sú zamerané aj na prevenciu a vzdelávanie s vedomím, že každá oblasť verejných služieb - školstvo, zdravotníctvo, sociálne služby, doprava, kultúra - si vyžadujú dôkladnú reformu, aby fungovali efektívne a priateľsky k rodine.

NÁSTROJE

- 1. ROZŠÍRIŤ SLUŽBY PRE SENIOROV A ZDRAVOTNE ŤAŽKO POSTIHNUTÝCH ČLENOV RODÍN**
- 2. NOVÉ SLUŽBY PRE DETI A MLADÝCH DOSPELÝCH**
- 3. POSILNIŤ VZŤAHY A PODPORIŤ ZOSÚLADENIE RODINY A PRÁCE**

Popis jednotlivých nástrojov

Rozšíriť služby pre seniorov a zdravotne ťažko postihnutých členov rodín

- Rozvoj a dostatočné financovanie terénnych sociálnych služieb, domovov ošetrovateľskej starostlivosti a siete ambulantných sociálnych služieb (denných stacionárov).
- Zavedenie ošetrovateľského a právneho poradenstva pre rodiny, ktoré sa starajú o odkázaného člena domácnosti.
- Zavedenie odľahčovacích služieb pre prípad, že si rodiny, ktoré sa starajú o odkázaného člena domácnosti potrebujú na niekoľko dní v roku oddýchnuť alebo dočasne nemajú možnosť sa o opatrovaného zo závažných dôvodov postarať.
- Posilnenie služieb podporovaného bývania pre dospelé osoby ZŤP, aby neboli nútené žiť v ústavoch.

Nové služby pre deti a mladých dospelých

- Rozvoj služieb pre deti s poruchami (učenia, správania, koncentrácie a pod.) a autizmom, vrátane nároku na osobných asistentov v školách, zaradenie školskej sestry do škôl
- Služby včasnej intervencie pre rodiny s deťmi so zdravotným znevýhodnením do 7 rokov v ich domácom prostredí
- Garantovanie bezplatného miesta v škôlke pre každé dieťa od troch rokov; podpora vzniku miniškôlok a podnikových škôlok, časovo flexibilných predškolských zariadení (bez zvyhodňovania inštitucionálnej starostlivosti o dieťa pred osobnou - ponechať slobodný výber na rodičoch).

Posilniť vzťahy a podporiť zosúladenie rodiny a práce

- Vytvorenie manželských poradní a podporného systému pre stabilitu rodiny – výchovné, rodinné a párové poradenstvo, lepšia príprava mladých ľudí na rodinný život a výchova k rodičovstvu, mediácia v oblasti riešenia rodinných sporov a rozvodov, podpora a poradenstvo tehotným ženám.
- Poskytnutie zliav do kina, divadla, na plavárne, do múzeí, galérií, hradov... vo forme rodinného vstupného pre rodiny s vyživovanými deťmi.
- Zvýhodnenie zamestnávateľov, ktorí vytvárajú pracovné pozície na čiastočné úväzky, flexibilné formy práce a pohyblivý pracovný čas pre rodičov s malými deťmi.
- Pre každého zamestnanca jeden deň dovolenky za rok navyše za každé dieťa do 15 rokov buď pre matku alebo otca.

PRÍKLADY RODINNEJ POLITIKY VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH EÚ

Snahou väčšiny vlád v EÚ je podporovať rodiny, aby boli schopné vychovávať ďalšie generácie.

Moderná rodinná politika je zameraná v prvom rade na rodiny v počiatočnej fáze.

Inšpiráciou môže byť rodinná politika európskych štátov, v ktorých po období poklesu miera pôrodnosti významne stúpla.

FRANCÚZSKO

Francúzska rodinná politika sa používa ako vzor pre úspešné aktivity štátu na podporu nárastu pôrodnosti a zlepšenia situácie rodín.

• **Hlavným východiskom francúzskej rodinnej politiky sú**

- Zjednodušenia v oblasti systému rodinných dávok
- Preferovanie služieb zacielených na rodinu,
- Zabezpečenie starostlivosti v ranom detstve
- Zjednodušenie spájania profesionálneho a rodinného života.

Najdôležitejším nástrojom rodinnej politiky je tzv. rodinný kvocient pri výpočte dane z príjmu, ktorý umožňuje rodinám platiť nižšiu daň. Tým v praxi uznáva za subjekt zdanenia nie fyzickú osobu, ale základnú bunku spoločnosti – rodinu.

Mechanizmus spočíva v delení celkového príjmu v prípade dvojice číslom 2, číslom 2,5 v prípade rodiny s jedným dieťaťom, číslom 3 v prípade rodiny s dvomi deťmi, číslom 4 s tromi deťmi, pri každom ďalšom dieťati sa zvyšuje o 1 bod. V prípade rodičov, ktorí sami vychovávajú dieťa, základný deliteľ predstavuje 2 a za každé ďalšie dieťa narastá o jeden bod.

ĎALŠIE OPATRENIA

• STAROSTLIVOSŤ O DETI A DÔCHODOK

Ženy sa za každé narodené dieťa zvýhodňujú pri výpočte odpracovaných rokov pre dôchodok. Osobitné výhody v oblasti dôchodkového zabezpečenia majú rodičia troch alebo viacerých detí. Majú nárok na zvýšenie dôchodku o 10%.

• DÁVKY SÚVISIACE S NARODENÍM DIEŤAŤA A VÝCHOVOU MALÝCH DETÍ

Rodinný príspevok (allocation familiale) – pri 2 deťoch mesačne 129,35 €, 3 deťoch 295,05 €, so 4 deťmi 460,77 €

Príspevok pre osoby, ktoré samy vychovávajú dieťa - príspevok cca 100 € mesačne.

Prídavok pre slobodnú voľbu aktivity - v prípade úplného prerušenia zárobkovej činnosti 390,52 € mesačne, ak čiastočne 252,46 €. Príspevok pri narodení alebo osvojení dieťaťa – jednorazový príspevok 923,08 € (v prípade adopcie 1 846,15 €).

Dávka pri výchove dieťaťa do 3 rokov 184,62 €/mesačne.

Príspevok na slobodnú voľbu spôsobu starostlivosti o dieťa - pre rodiny, o ktoré sa doma starajú rodičia, kvalifikované opatrovatelky alebo chodia do miniškôlok - 174,37 € na dieťa do 3 rokov a 87,18 € na dieťa vo veku od 3 do 6 rokov, pri nízkych príjmoch je až 4- násobný.

Príspevok na začiatku školského roka - od 362,63 € do 395,90 €

Príspevok na starostlivosť o zdravotne postihnuté dieťa do 20 rokov - od 127 € až do 1000 € mesačne.

ČESKÁ REPUBLIKA

Zavedla progresívne daňové zvýhodnenie na vyživované deti. V roku 2014 bola zľava na každé dieťa rovnaká vo výške 13 404 Kč (536 €) ročne, od nasledujúceho roka začala rásť podľa počtu detí.

OD ROKU 2018 PLATIA TAKÉTO SUMY

Za prvé dieťa 15 204 Kč (608 €) ročne.

Za druhé 19 404 Kč (776 €), za tretie a každé ďalšie dieťa je to už 24 204 Kč (968 €) ročne. Pri postihnutých deťoch sa sumy zdvojnásobujú.

POLSKO

Od roku 2016 zaviedli priamu finančnú podporu rodín **Program 500 +** - mesačnú dávku na každé dieťa vo výške 500 PLN (cca 119 EUR) bez posudzovania príjmu rodičov ako paušálne vrátenie zaplatených nepriamych daní (DPH, spotrebná daň) za tovary a služby nevyhnutné pri výchove a starostlivosti o dieťa.

SYSTEM PROGRESÍVNEJ DAŇOVEJ ÚLAVY

Na prvé aj druhé dieťa po 1112,04 PLN (264 €) ročne, na tretie dieťa 2000,04 PLN (480 €) ročne, na štvrté a ďalšie 2700 PLN (650 €) ročne

Podpora pri narodení dieťa - 1000,- PLN/cca 238,-€ pri narodení ťažko chorého dieťaťa - 4000,- PLN/cca 952,- €.

Prídavok pri začiatku školskej dochádzky - počas prvého roka 100,-PLN/cca 23,80 € mesačne.

Program Bývanie + (Mieszkanie +), Výška nájomného je určená od 10 do 20,- PLN/m² (2,38 - 4,76 €).

MAĎARSKO

Rodinné prídavky (családi pótlék) – od troch rokov sú podmienené tým, aby dieťa chodilo do škôlky, školy.

Progresívny daňový bonus pre rodiny s deťmi (gyermekek utáni családi adókedvezmény).

Daňové bonusy pre zamestnávateľov, ktorí zamestnávajú matky s tromi alebo viacerými deťmi.

Príspevok na vytváranie domova pre rodiny - CSOK

Ide o nenávratný príspevok na investíciu do nehnuteľnosti/bývania vo výške 10 mil. ft (32 573 €) nenávratného príspevku + 10 mil. ft výhodnej pôžičky (úrok menej ako 3%) + nárok na vrátenie DPH z postaveného domu do 5 mil. ft. (pozn.: tieto vysoké sumy sú len pri novom dome, byte; na rekonštrukciu starých domov sú poskytované nižšie príspevky). Závisí od počtu detí - najvýhodnejší je pri troch deťoch (buď sú už narodené alebo sa manželia zaväzujú, že sa narodia do 10 rokov).

V týchto krajinách sa nezamerali iba na odstraňovanie ekonomických prekážok, ale dôraz kládli aj na **vytvorenie prarodinného prostredia** - pozitívnej prarodinnej atmosféry v spoločnosti.

- V Poľsku celonárodná televízna „kampaň za súrodencov“.
- Vo Francúzsku zvýšenie statusu rodiča a dieťaťa v spoločnosti – „dieťa je vítané“ (debarierizácia v úradoch, obchodoch...)

ZDROJE

1. Bleha - Šprocha - Vaňo: Prognóza populačného vývoja Slovenskej republiky do roku 2060
2. Matějková B., Palonciová J.: Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice
3. Raport Inštitútu Ordo Iuris
4. Bleha - Šprocha – Vaňo: Prognóza vývoja rodín a domácností na Slovensku do roku 2030
5. Rada pre rozpočtovú zodpovednosť, Starnutie populácie, 2015
6. Rada pre rozpočtovú zodpovednosť, Správa o dlhodobej udržateľnosti verejných financií, 2015
7. Cár: Vybrané aspekty trhu s bývaním, 2012, Národná banka Slovenska
8. Štátny fond rozvoja bývania, Výročná správa 2016
9. Eurostat, rôzne štatistiky
10. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&p-code=tsdde511&plugin=1>

